

Neolitiska stolpkonstruktioner

David De Lorenzi Turner

Neolitiska monument är främst kända genom fasta lämningar som megaliter. Detta fokus har börjat förändras men forskningen tenderar ändå att fokusera på de mer uppenbara stenmonumenten, än på det mindre uppenbara och mindre välförstådda platserna, som till exempel platser med stolpcirklar.

Neolitiska stolpcirklar är del av den Mellanneolitiska monumentala repertoaren. De konstruerades under Mellanneolitikum. (ca efter 3000 cal. BC). De är uppförda med upprättstående timmer som bildar cirklar. Platser med stolpcirklar tilldelas ofta en rituell eller ceremoniell roll (Tolan 1988; Millican 2003; Gibson 2005). Ett återkommande sätt att avbilda dem är från ett ovanifrån perspektiv i samband med utgrävning eller som *cropmarks*. Ett fåtal stolpcirklar har undersökts men ett stort antal har dokumenterats som *cropmarks* med flygfoto eller med hjälp av markradar.

På grund av flera anledningar är forskningen om Neolitiska stolpcirklar fortfarande begränsad. Dels eftersom stolpcirklar är konstruerade av trä och lämnar inga påtagliga spår ovan jord. Det som blir kvar är rester där stolpar tidigare varit ställda. På detta sätt blir de relativt osynliga i den arkeologiska dokumentationen och dyker upp tack vare slumpen under utgrävningar.

Stolpcirkel och grop

Mitt mål är att undersöka den rumsliga och sociala organisationen med utgångspunkten Neolitiska stolpcirklar. En övergripande fråga är hur platser med Neolitiska stolpcirklar är organiserade, samt vilka effekter de genererar? Spåren av timmerkonstruktioner från Mellanneolitikum i den arkeologiska

dokumentationen är fåtaliga. I nuvarande forskningsläge står vi inför olika tolkningar angående bebyggelsemönster i olika geografiska områden under sena MN A och tidiga MN B (ca 2800 cal. BC). Platser har tolkats som centrala eller mellanliggande zoner baserat på mängden fynd. Forskning har till stor del baserats på en kategorisering av de neolitiska platserna i en funktionell uppdelning (t.ex. Andersson 2003; Edring 2005; Brink 2009). Hus och gårdar har i allmänhet tolkats tillfalla trattbägar- och båtaxkulturer, medan hyddor till gropkeramisk kulturen (t.ex. Hallgren 2008; von Hackwitz 2009: 17f). Centralplatser, begravningsplatser och offerplatser har också använts för att kategorisera olika lokaler. Definitionen av dessa kan variera och behovet av att nyansera strikta kategoriseringar har lyfts fram.

Västsvenska jordskred 1000-1900: Arkeologi i naturkatastrofernas spår

Anton Larsson

De pågående klimatförändringarna kommer att leda till förändrade levnadsförhållanden i hela världen, så även i Sverige. Riksantikvarieämbetet publicerade 2014 en rapport vilken fastställde att klimatförändringarnas konsekvenser – såsom exempelvis ökade temperaturer, ändrade nederbördsmonster, högre havsnivåer och fler extremvädershändelser – kommer leda till bl.a. en ökad frekvens av jordskred. Detta med potentiellt stora effekter på inte bara samhället överlag i drabbade områden, utan även speciellt för kulturmiljösektorn.

Historiskt sett är jordskred den enda typ av naturkatastrof, tillsammans med stormar, som skördat liv i Sverige i större skala. I modern historia rör det sig om t.ex. Tuveraset 1977 med 9 döda, under tidigmodern tid istället Jordfallet vid Åkerström med 85-120 döda. Dessutom orsakar jordskreden ofta storskaliga rumsliga förändringar – åkrar förstörs, broar sveps bort, vattendrag ändrar kurs och bostäder trasas sönder. Landskapet förändras abrupt.

Min avhandling kretsar kring att studera och förstå vilka effekter jordskred har haft på Västsverige, där bl.a. de bohuslänska fjordvikarna, Göta älvdalen, och Vänernområdet tillsammans utgör Sveriges skredtätaste region, i historisk tid (här avgränsat till år 1000 till 1900 e.Kr.). Detta till stor del motiverat av den framtid vi, som nämns ovan, sannolikt inte kan undvika. I flera fall har uppdragsarkeologin redan behövt hantera räddningsinsatser i koppling till skred, vilket även det aktualiserat denna fråga. Avhandlingen kommer behandla två huvudfrågor:

- Hur har de västsvenska lokalsamhällena anpassat sitt landskapsbruk till de rumsliga förändringar som jordskreden medfört i historisk tid?
- Hur har skred- och ras i historisk tid påverkat äldre historiska och förhistoriska fornlämningsmiljöer?

I avhandlingsarbetet är jag också intresserad av att utforska synen på jordskred som fenomen, hur den svenska kulturmiljövården kan hantera skredplatserna som geologisk-kulturellt arv för att lyfta frågan kring naturkatastrofer, och hur svensk uppdragsarkeologi bör hantera krissituationer.

Jordskredet på Kviberg, år 1785.